

chologie en -pedagogie. In de theologische opleiding trachtte de orde een antwoord te formuleren op nieuwe uitdagingen, zoals de heropbouw van de Nederlandse minderbroederprovincie na 1840 en nieuwe soorten werken zoals de volksmissies. Ter illustratie van de bijzondere relatie tussen minderbroeders en sociologie beschrijft Lodewijk Winkeler de werkzaamheden van franciscanen zoals Walter Goddijn in de begindagen van het Katholiek Sociaal-Kerkelijk Instituut (KASKI) en de evolutie van godsdienstsociologie vanaf de jaren 1960 naar een aangelegenheid van professionele opgeleide leken.

Joep van Gennip neemt het thema van de katholieke historiografie onder de loep aan de hand van de evolutie van de jezuïtische geschiedschrijving van een kritiekloze naar een genuanceerde onderneming, aangedreven door de katholieke heropleving en een professionalisering van de historiografie. Frans Kurris beschrijft de confrontatie tussen geloof en wetenschap aan de hand van verschillende Nederlandse jezuïetwetenschappers die tussen 1868 en 1941 publiceerden in het jezuïtische tijdschrift *Studiën*. Ook Jan Brabers behandelt het thema van de geestelijke-wetenschap en schetst de stichting van de Katholieke Universiteit van Nijmegen in 1923 en de evolutie van het universitaire benoemingsbeleid.

Een drietal bijdragen over jezuïeten schroeven de algemene chronologische opzet enkele eeuwen terug. Wil Derkse typeert de aanwezigheid van onderzoeksprogramma's, mobiliteit en netwerkvorming als kenmerkende elementen voor de beoefening van de exacte wetenschappen door de jezuïeten. Hij focust daarna op de interactie tussen Galileo Galilei en Christoph Clavius in de zeventiende eeuw en geeft daarnaast een louter opsommend overzicht van hedendaagse onderzoeksinitiatieven bij de orde. Harry Knipschild en Paul Begheyn behandelen ook de Nieuwe Tijd, maar hun bijdragen zijn jammer genoeg of zeer beperkt, in het geval van Begheyn die nieuwe onderzoekspistes over Athanasius Kircher aankaart, of gebaseerd op een verouderde bibliografie, zoals bij Knipschild. Knipschild licht het aandeel van de sterrenkunde toe in de vroegmoderne jezuïtische bekeringspolitiek in China. Onderweg laat de auteur echter enkele steken vallen. Zo werd Luthers typering van Copernicus als een gek die zomaar de hele wetenschap op zijn kop zette, een citaat uit Luthers *Tafelgesprekken*, historiografisch reeds vele malen in vraag werd gesteld. Knipschild hanteert de verouderde opvatting.

De bijdragen over de missionarissen van Steyl laten de lezer kennismaken met Wilhelm Schmidt en de begindagen van de katholieke antropologie. Ma-

rie-Antoinette Willemsen concentreert zich op het etnografisch onderzoek verricht door de missionarissen in Indonesië (Weense School) en de spanning met de toenmalige academische cultuur wat betreft methode en instelling (Leidse School). An Vandenberghe biedt een aangenaam geschreven blik op de wetenschappelijke dynamiek bij deze missionarissen, maar ook op de interne en externe tegenkating waarop Schmidts streven naar een onafhankelijke wetenschapsbeoefening stuitte.

In het laatste artikel zoekt Marjet Derks naar verklaringen waarom zusters ontbreken in de Nederlandse wetenschaps-, klooster-, en universiteitsgeschiedenis. Dit onderzoek combineert de invalshoeken van religieuze identiteit, wetenschappelijke interesse en gender op erg interessante wijze.

Het geloof dat inzicht zoekt is een toegankelijk werk, bedoeld voor een breder publiek, dat geslaagd is in zijn opzet om een breed spectrum aan invalshoeken te belichten dat het 'spanningsveld tussen geloof en wetenschap' voor de Nederlandse religieuzen omvat(te). Wel hebben enkele artikelen te lijden onder een gebrekkige historiografische en/of bibliografische ruggengraat. Verwacht geen theoretische bespiegelingen over de verhouding tussen wetenschap en religie, maar wel een degelijke kennismaking met de veelzijdige aanwezigheid van religieuzen in de Nederlandse wetenschappelijke cultuur.

Nienke Roelants, Universiteit Gent

Jan Egter van Wissekerke, *Van kwade droes tot erger. Gebruik en veterinaire verzorging van paarden in het leger (1762-1874)* (Rotterdam: Erasmus Publishing 2010). 400 pp., ISBN 978-90-5235-205-3. € 44,50.

De geschiedschrijving van de diergeneeskunde staat in toenemende belangstelling sinds de jaren negentig van de vorige eeuw. Onder aanvoering van het Veterinair Historisch Genootschap wordt de wetenschappelijke bestudering van dit vakgebied gestimuleerd. Dat heeft geresulteerd in enkele degelijke publicaties. Dit proefschrift van de gepensioneerde dierenarts Jan Egter van Wissekerke is daar ook een goed voorbeeld van. Sinds 2003 heeft hij onderzoek gedaan naar de rol van het militaire paard in de oorlogvoering. Tijdens het laatste jaar van deze studie, openbaarde zich een ernstige ziekte bij de auteur. Uiteindelijk is deze ziekte hem, slechts enkele dagen voor de geplande openbare verdediging van zijn dissertatie, fataal geworden. Twee maanden na deze tragische gebeurtenis is hem alsnog postuum de doctorstitel verleend.

Studies over het gebruik van het paard voor militaire doeleinden en de diergeneeskundige verzorging die daarmee samenhangt zijn in het Nederlandse taalgebied schaars. In dat opzicht is dit werk een aanwinst. Eén van de doelen die de auteur zich stelt is het uitdiepen van de militaire en veterinaire aspecten van het gebruik van het legerpaard. Dat gebeurt in duidelijk afgebakende hoofdstukken. Er is gebruik gemaakt van een indrukwekkende lijst bronnen, waarvan vele uit het buitenland. Het gaat dan om relevante landen die op het veterinaire, dan wel het militaire vak toonaangevend waren. Dit verleent de studie gezag, al komen de vele citaten in de oorspronkelijke taal de leesbaarheid niet altijd ten goede.

De schrijver vangt aan met de domesticatie van het paard. De inzet voor militaire doeleinden door de eeuwen heen komt ter sprake. Als aanloop naar de gekozen periode geeft het een aardig inzicht, al ontbreekt er een korte behandeling over het gebruik van paarden voor de strijdvoertuigen. Deze aanloop eindigt bij de militaire ontwikkelingen rond het gekozen tijdvak. Hierbij gaat de auteur in op de verschillende tactische en strategische zaken die bepaalden hoe het paard in de krijgsmacht werd ingezet. Vervolgens komen de verschillende wijzen van paardengebruik aan de orde. Men heeft immers rijpaarden, draagpaarden en paarden die trekken. Er wordt ingegaan op de vele soorten van cavalerie, zoals kurassiers, carabinieri, dragonders en lansiers. Ook de artillerie en Marechaussee komen aan bod. Een duidelijk en verhelderend overzicht.

In een volgend hoofdstuk komen de diverse soorten paarden aan de orde. Dit is van belang omdat bij de verschillende manieren waarop paarden ingezet werden, verschillende typen paard het beste voldeden. Engelse Volbloeds, Holsteiners, Normandiërs en ook Friezen komen ter sprake. Terecht wordt beweerd dat er nog geen sprake was van echte paardenrassen, met uitzondering van de Arabier. Wel ontwikkelden de diverse soorten zich onder invloed van verschillend gebruik en (staats)stoeterijen richting echte rassen.

Bijzonder is dat een heel hoofdstuk aan muilieren (samen met trekossen) is gewijd. Tot op de dag van vandaag speelt in veel gebieden deze kruising tussen paard en ezel een voornamelijk rol bij transport en vervoer in bergachtige gebieden. Hoewel meestal in één adem genoemd met paarden, zijn er wel degelijk verschillen. Het is te prijzen dat dit onderwerp apart behandeld wordt. Wel jammer is dat er dan kleine onjuistheden in staan. Zo heeft het Italiaanse leger al sinds 1992 geen muilieren meer, in tegenstelling tot wat de auteur beweert. Aan de hoofdlijnen van het verhaal doet dit echter niets af.

Het harnachement en het hoefbeslag wordt in twee aparte hoofdstukken besproken. Beiden zijn van wezenlijk belang bij de inzet van paarden. Terecht wordt hier aandacht aan besteed. In veel militair-historische werken ontbreekt dit item volledig. Ook in veterinaire historische werken komt het onderwerp er vaak bekaaid van af. Het is verhelderend te lezen hoe soms voor de hand liggende zaken als de beschikbaarheid van ijsnagels (een soort winterbanden voor paarden) beslissende gevolgen kan hebben. Zo is het grote gebrek aan ijsnagels en winterbeslag mede verantwoordelijk geweest voor de slechte prestatie van de Franse cavalerie tijdens de veldtocht naar Moskou. Hoewel het zadel uitgebreid wordt besproken, ontbreekt deze aandacht, ten onrechte, voor het aangespannen paardentuig.

Na al deze militaire en paard gerelateerde onderwerpen behandeld te hebben, staat de auteur uitgebreid stil bij de veterinaire verzorging van de paarden. Allereerst was deze in handen van empirici als hoefsmeden, zadelmakers en rij-instructeurs. De roep om betere verzorging van de paarden viel samen met de opkomst van de rationele wetenschap en heeft mede aan de basis gestaan van de eerste 'echte' opleidingen tot veterinaire. Dit samenhangende netwerk van ontwikkelingen weet de auteur helder te ontrafelen. Tegen de achtergrond van de heersende medische opvattingen weet hij een goed beeld te schetsen van het ontstaan van een vakgebied. Dit wordt aangevuld met het bespreken van enkele paardenziekten als kwade droes, schurft en heekkundige ingrepen.

In het uitdiepen van de militaire en veterinaire aspecten van het gebruik van paarden is de auteur geslaagd. Als overzichtswerk is deze studie een welkome aanvulling op de bestaande literatuur over dit onderwerp.

Bas Steltenpool

L.J. Dorsman en P.J. Knegtman (red.), *Het universitaire bedrijf. Over professionalisering van onderzoek, bestuur en beheer* [Universiteit en Samenleving 6] (Hilversum: Verloren 2010). 112 pp., ISBN 978-90-8704-182-3. €12,00.

Het boek is op zichzelf al een niet mis te verstaan en waardevol statement met betrekking tot het thema van de bundel. In een tijd waarin 'termen als efficiency, excellentie, professionalisering en rendementsverbetering' (p. 7) hoogtij vieren, kan een dergelijke verzameling van Nederlandstalige artikelen immers op weinig waardering rekenen van de